NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

AZ NKFI ALAPBÓL MEGVALÓSULÓ PROGRAM

MTA K 1826

Loránd-napi sajtóközlemény
az Eötvös Loránd centenáriumi projekt zárásáról

"... a hazánkat fenyegető veszélyek és viszályok közepett más nemzeteknél még jobban érezzük annak szükségét, hogy nagyjaink tiszteletében egyesüljünk"
(Eötvös Loránd: Emlékszavak Deák Ferencről, 1904. május 15.)

Báró Eötvös Loránd (1848−1919), a Nobel-díjra háromszor is jelölt magyar természettudós, közéleti- és sportember, *„a fizika fejedelme”*, *„a terepi geofizikai kutatás atyja”* halálának 2019-es centenáriumát az UNESCO *„az UNESCO-val közös megemlékezésű évfordulóvá”* nyilvánította. Az emlékév központi vonulatát az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) centenáriumi projektje jelentette, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal finanszírozásával. Az ED_18-1-2018-0011 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, az ED_18 pályázati program finanszírozásában sikeresen megvalósult. A szám szerint huszonöt vállalt feladat mindegyike teljesült. A projektben az MTA KIK közvetlen partnerei a következők voltak: BEAC, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös Loránd Fizikai Társulat, Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány, Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat, Magyar Geofizikusok Egyesülete, Magyarhoni Földtani Társulat, Magyar Tudományos Akadémia / CSFK, SZTAKI, Wigner FK, Magyar Turista Egyesület, MOM Emlékalapítvány, UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság.

Eötvös 100. A centenárium alkalmából létrehozott www.eotvos100.hu weboldal egységes grafikai tervezésben, magyar és angol nyelven nyújt tájékoztatást az emlékév eseményeiről és annak eredményeiről. A 2019 eleji nyitórendezvénytől a december 5-ei értékelő összejövetelig 127 (illetve az Eötvös Emlékmaraton című sportverseny-sorozat utolsó állomásáig 129) különféle Eötvös 100 eseményre került sor. Megvalósulásuk részben e projektnek, részben a Nemzeti Kulturális Alap, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Innovációs és Technológiai Minisztérium által támogatott további szervezeteknek köszönhető. Az UNESCO MNB által felállított és az MTA KIK által működtetett Eötvös 100 Koordinációs Testület a különféle kezdeményezéseket igyekezett összehangolni. Az Emlékév eredeti elképzeléseket túlhaladó sikerét a résztvevő szervezetek dinamikusan fejlődő együttműködése tette lehetővé. Az egyik fókuszpontot az április 8-ai Eötvös Loránd-emléknap képezte (emlékérme- és bélyegkibocsátással, koszorúzással, hálaadó misével), a másikat pedig – a Tudomány Világfórumához és a Magyar Tudomány ünnepéhez egyaránt kötődő – „terméshozó” programsor: nemzetközi összegzés, Kárpát-medencei diákvetélkedő döntője, könyvbemutatók és kiállításmegnyitó. A www.eotvos100.hu rovatai minderről részletesen beszámolnak.

Nemzetközi színtér. Eötvös 100 kiállítást vittünk olyan nagy nemzetközi kongresszusokra, mint az EGU (European Geoscience Union) bécsi, az EAGE (European Association of Geoscientists and Engineers) londoni, az IUGG (International Union of Geodesy and Geophysics) montreali konferenciája, de jelen volt Eötvös az AGU (American Geophysical Union) San Francisco-i konferenciáján is. Az Európai Földmérők Tanácsa (CLGE) döntése alapján 2019-ben az „Év Európai Földmérője” Eötvös lett. Eötvös Loránd életműve központi témája volt több, Magyarországon tartott nemzetközi rendezvénynek (*Modern theories in gravitation* és *Eötvös the Earth Scientist* az MTA-n, *GIREP* (fizikatanári konferencia a BME-n), precíziós fizikai konferencia Tihanyban, Eötvös 100 szekció a Tudományos Világfórumon). A ma legismertebb gravitációs fizikusokból, valamint geodétákból és geofizikusokból *Eötvös 100 Honorary Board*-ot hívtunk életre, amelyen keresztül az Emlékévről a legjelentősebb külföldi műhelyek rendszeres tájékoztatást kaptak. Elhangzott Eötvös 100 előadás Mexikóban, Kanadában és Németországban is; Heidelbergben megkoszorúzták emléktábláját. A dél-tiroli Toblach (Dobbiaco), ahol az *„ungarischer Baron”* négy évtizeden keresztül rendszeres hegymászóvendég volt, Eötvös Loránd térhatású fényképeiből a nyári turistaszezonban nyitva tartó kiállítást rendezett. Az ottaniakkal kötött barátságot egy kerékpáros emléktúra (Eötvös és lányai nyomán Székesfehérvárról a Dráva mentén a Misurina-tóig), valamint az Eötvös-csúcs megmászása, és ott egy Eötvös-emléktábla elhelyezése tovább erősítette.

1EOTVOS www.eotvos100.hu

UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

100th anniversary of Roland Eötvös (1848-1919), physicist, geophysicist, and innovator of higher education
Commemorated in association with UNESCO

Eötvös 100 rendezvények határon túl és innen. Egbellben (a Morva menti Gbelyben, világ első kőolajkutató geofizikai mérésének helyszínén) szlovák-magyar-román-horvát tudományos konferencia összegezte Eötvös geofizikai örökségét. A Selmecbánya fölötti egykor nevezetes turistaút (az Eötvös-út) kezdetét pedig Eötvös-emléktábla avatásával jelöltük meg. Előadóülések, előadások voltak Temesváron, Kolozsváron és Újvidéken. Léván az ottani magyar református gimnázium szervezett emlékezetes Eötvös-napot. Fontos emlékévi események voltak az eötvösi életmű magyarországi állomásain: Celldömölkön (vetélkedő, műszerbemutató) és Balatonfüreden (emléktábla-elhelyezés és emlékfaültetés a Nobel-díjasok sétányán), de Debrecen, Gyöngyös, Kaposvár, Miskolc, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Ráckeve, Sopron, Székesfehérvár, Tihany, Szolnok, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg is helyszíne volt legalább egy Eötvös 100 rendezvénynek. Az események fele a fővárosban zajlott. A Tudományos Világfórum (WSF) zárónapján például az MTA székházában az Eötvös Loránd Jubileumi Emlékverseny döntőjébe jutott 14 csapat versengett a díjakért. (A középiskolás korosztálynak szóló műveltségi vetélkedőre 224 négyfős csapat nevezett; 181 teljesítette az internetes fordulókat. A csapatok mintegy tíz százaléka határon túlról jelentkezett.)

Az Emlékév termése. Az emlékév-projekt résztámogatásával két reprezentatív könyv jelent meg magyar és angol nyelven: az *„Eötvös Loránd Emlékalbum”* az átlagolvasónak, *„Az Eötvös-kísérlet történelmi háttérben”* inkább szakembereknek szól. Az Egyetemi Könyvtár és Levéltárban 2020 májusáig tekinthető meg Eötvös életéről és munkájáról *„A pontosság bűvöletében”* című emlékkiállítás. Eötvös Lorándról 2019-ben számos tanulmány (folyóiratcikk, folyóiratszám és egyéb kötet) látott napvilágot. A weboldal archívumából ezek többsége közvetlenül elérhető, ugyanúgy, mint az elhangzott előadások videofelvétele és illusztrációs anyagai. Minden dokumentum bekerült az MTA Könyvtár és Információs Központ REAL repozitóriumába. Az Emlékév egyik kézzelfogható eredménye, hogy a www.eotvos100.hu-n Eötvös Loránd immár összes publikációja elolvasható. Sőt, Eötvös Lorándnak még az MTMT-profilja (a Magyar Tudományos Művek Tára) is elkészült. Egy másik – látványos – emlékévi eredmény pedig az, hogy széles körben ismertté vált Eötvös Loránd jó néhány saját készítésű sztereofényképe Budapestről, terepi geofizikai méréseiről és Dolomitokbeli hegymászásairól. Az MBFSZ Eötvös Loránd Emlékkiállítás, valamint a Celldömölki Ság-hegy virtuális bemutatása is elkészült. Mind a fényképek, mind a virtuális bemutatók a világon bárhonnan nézhetők; anaglif szemüveggel vagy 3D TV-n át akár térhatásban is.
Az Emlékév során közvetlenül érzékelni lehetett, hogy Eötvös Loránd a nemzetközi tudományban még annál is nagyobb márkanév, mint amilyennek azt akár egy évvel ezelőtt gondolni lehetett. Eötvös Loránd kivételesen lényeglátó kutató volt. Kísérleti eredményei örökéletűek. A gravitációs fizikában (ami 2019-ben újból központba került) ma a híres Eötvös-kísérlet jelenti mindenkinek a „kályhát”. (A kísérlet 2019-ben elkezdett újramérése iránt nagy érdeklődés nyilvánul meg.) A Kárpát-medencében élő és dolgozó földtudományi szakemberek számára pedig a neve összetartó erőt jelent. Eötvös Loránd igazi példaképe lehet a mindenkori ifjúságnak. Az életművét tömören összefoglaló szórólap és poszter négy nyelven készült el; a poszter változatban Eötvös Loránd fényképe térhatású változatban is nézhető. Az elektronikusan letölthető dokumentumok népszerűségét egységes arculati megjelenés, valamint az Emlékév végén minden közreműködőjének megküldött és általuk továbbküldött magyar-angol Eötvös 100 kirakós képeslap (*„puzzle”)* is segítette. A középiskolások vetélkedő döntőjének két kiváló diákelőadása – angol felirattal ellátva – külföldi elismeréseket arat.

Az Emlékév zárása. 2020-ban még várható egy egészalakos Eötvös Loránd-szobor felállítása a budapesti Hegyvidéken (az EMMI támogatásával), de az Eötvös Loránd centenáriumi projekt lezárult, számos jövőbeni teendőt adva mindannyiunknak. Azáltal, hogy a projekt Eötvös Loránd életművét minden eddiginél teljesebben hozzáférhetővé tette, immár bárki meggyőződhet Károlyházi Frigyes 1998. évi (Eötvös születésének 150. évfordulóján tett) megállapításának helyességéről: *„A nagy példakép, Newton sírkövén ez olvasható: Humani generis decus - az emberi nem dísze. Mi írjuk ide, hogy Eötvös Loránd a magyar nemzet ékessége: Hungarae gentis decus.”* A Loránd-névnap alkalmából azt kívánjuk, hogy a legközelebbi kerek (200 éves, 2048-as) évfordulós évre mindez evidenciává váljék.

Budapest, 2020. január 15.

Eötvös 100 Koordinációs Testület, MTA Könyvtár és Információs Központ
info@eotvos100.hu